

KNiha ÚZKOSTI

Svou novou knihou se Radek Malý otevřeně přiřazuje po bok těch, kteří v současné české poezii reprezentují její reflexivní, nepovrchně přemýšlivý proud. Duchovní a existenciální dramata, jimiž čtenáře provádí jak Vergilius Danta peklím, se však v jeho básních odehrávají v kulisách tak civilních a všedních, že není vůbec těžké je přehlédnout. Znáte Caravaggiův obraz *Povolání celníka Matouše*? Tento naprosto zásadní akt se uděje gestem tak nepatrným, že je v podstatě zázrak, že jej Matouš zachytí a pochopí. Takhle Radek Malý předává své básnické sdělení o metafyzické úzkosti.

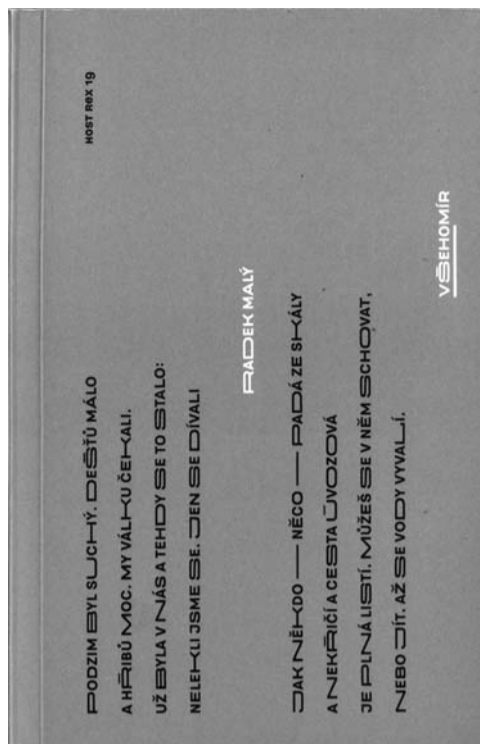
Základním znakem Malého poezie je její formální dokonalost; někdy viditelně roubována temnými očky Krchovského alexandrínu. Taky jeho funerální tematikou: „*Šedá myš. Rudý plyš. Spálené vzpomínky. / Na co? A na koho? V myslí máš díru... / Přilítli havrani. Berou mi míru / na kabát ze dřeva... Snědí ho plamínky...*“ Krchovský by nepoužil obkročný rým, ale jinak je to přesné – včetně okázalých apoziopezí. Z téhož inspiračního zdroje patrně roste také potřeba hromadit otázky; kumulovat je na extrémně malé ploše. V básni „*Země se točí jak ruleta*“ je jich šestnáct – oproti šesti větám oznamovacím. To vše v prostoru osmi veršů. Společný je konečně i zvyk označovat básně jen incipity. Z jednapadesáti jich 29 nemá žádný název. Text je sám za sebe, holý, nezaštitěný, bez interpretačního klíče. Pochop, nebo nech být!

Z řečeného je patrné, že Radek Malý patří k menšině autorů, kteří jsou schopni přinášet nový básnický pohled na konzervativním pozadí nejen vázaného verše, ale dokonce tradičních pevných forem. Neštítí

se oktastichu; sonety tvoří bez podbízivého karikování či ironizování. Pevný útvar pro něj není úkolem, který v potu tváře plní, aby si vysloužil vepřika za to; není to nic trudného, upachtěného. Naopak, forma je sama inspirací. Rýmové schéma jej ne nutí, ale doprovází, inspiruje k originálním rýmovým konstrukcím, které pak patrně i k úžasu básníka samého nabídnou nečekanou komunikaci významů. To je největší radost tvůrčí práce. Báseň se rodí z milostného zápasu obsahu a formy.

Kdo četl *Světloplaché*, přirozeně se ptá po čtyřverších. Malý se svou předešlou sbírkou bezpečně vyrovnal se skácelovským příznakem, který kritika na každého autora tohoto útvaru vytáhne: byl zvážen a shledán způsobilým. To, že ve *Všehomíru* nejsou čtyřverší zastoupena, může znamenat, že autor neměl potřebu znovu vstupovat do již jednou vybojované bitvy se Skácelem, nebo že nechtěl vstupovat do té bitvy, která se teď přirozeně rozhoří s každou další sbírkou – se sebou samým. Ale především to není tak docela pravda. Řada básní má poměrně pevnou kohezi na úrovni strofy, ale překvapivě volnou soudržnost na ploše celé básně. Některé sloky tak sice s ostatním kontextem organicky komunikují a celek nese syntetické poetické sdělení, současně by však mohly fungovat zcela autonomně – pochopitelně s drobnými významovými posuny.

Všechny zmíněné formální znaky jsou nicméně jen nositeli básnického sdělení, o které jde. O čem tedy Radek Malý píše? Především o povaze vlastního bytí. (Uvědomuju si, že to zní jako věta ze skript *Úvod do ontologie*, bohužel je to přesně tak.) Těžko se to opisuje. Někdo je trubadúr a díky za to; člověk se aspoň vyzná. Někdo píše přírodní lyriku, jiný je sociální buřič

(to se teď nosí) a další meditativní katolický básník. To se teď nosí míň, ale pořád je to jasné a srozumitelné. Kdo je Radek Malý, je těžké říct. Pro mě je to aktuálně člověk, který citlivě prožívá metafyzickou, existenciální nejistotu a podává o tom osobitou zprávu.

První polovina sbírky otvírá téma; přivádí do prostoru dialogu básně a čtenáře základní existenciální motivy. Dominuje mezi nimi čas, masivně personifikovaný: „*Říjen je v koncích; Vchází Listopad jak mnich; Zas léto se zimou se serve; podzim to odnese; Stařec rok mnohých s sebou na smrt žene; Doba se zdobí smutečnickými rouchy.*“ Měsíce, roční období, roky, doby, to vše na sebe bere lidskou tvář, aby s námi vstupovalo do rozhořování. O smrti, o pomíjivosti. A tedy o nás,

o pomíjivých. Básník opakovaně hledá smysl bytí a také někoho, kdo mu na jeho časté, znásobované otázky odpoví.

Celá druhá polovina sbírky je tak někdy implicitním, jindy zcela otevřeným rozhovorem s bohem. Přísně nekofesijním; tomu křesťanskému (nebo jeho církevnímu karikatuře) se dokonce vysmívá: „*Rveme se s větrem, vesmírem a těmi / kdo chtějí Boha dělit třemi / a v botě tají kopyto.*“ Básník odmítá rychlá a snadná řešení, církev coby pojišťovnu spásy. Chce, potřebuje si svou člověčí úzkost prožít, probolet. Nechce žádné zprostředkované odpovědi, volá boha k přímé odpovědnosti za své bytí, které v nejvypjatějších polohách chápe jako vnější; cítí se „*být žít*“.

Současně bolestně postrádá bezpečí řádu a zakotvenosti. Jistoty směru. Uklidňující samozřejmost existence je pro něj zpochybněna tím, že ztratila vertikálu: „*Tak se to mele: kosti, slova, šrot / peklo a nebe, nahoře a dole. / Zem semlela se na válečné pole, / hrot katedrály v křivý hromosvod.*“

Všehomír Radka Malého je knihou neokázalé, heroicky nesené úzkosti, každodenních drobných bitev o vlastní identitu, vedených v těch nejbanálnějších kulisách. „*Klíč od poznání všehomíra leží pod rohožkou / neví se ale, pod kterou*“, otvírá Radek Malý poslední báseň sbírky. A znovu se tak potkává se Skácelem, který Boha obvinil, že „*dopustil / a vydal rybu dětem jako tajemství / a němý klenot málem výkupné / za všechno co nám skrývá / Vpravdě však klíč ze studeného stříbra / ode všech domů / jež pro nás staví schválně bez dveří.*“ *Všehomír* je kniha zneklidňující úzkosti. Dlouho už jsme takovou potřebovali.

Petr Kukal

BEZRADNOST MEZI ŘÁDKY

Nakladatelství Host vydalo v minulém roce sbírku Radka Malého v Edici ReX. Jmenuje se *Všehomír*. Tamtéž vyšla v roce 2012 autorovi kniha s názvem *Světloplaché*. Obojí v grafické úpravě Tomáše Peciny. A ještě o rok dříve vydal Albatros Malého čtení pro děti – *Listonoš vítr*. Všechny knihy jsou dobré, berou ceny, přimykají se k nim autority. Malý není tak čtený jako Krchovský, ale je úspěšněji jako Hruška. U poslední sbírky se však mezi řádky a verše vloudila bezradnost.

Taková situace by mohla vést k sebereflexi, ale ve většině básní autorovy poslední knihy tomu tak není. Jakmile začne vtahovat do poezie společenské události, vzpomínky na dětství, osobní nejistoty a stesky, ztráty a ono klesání ke dnu, jež by k sebereflexi mohlo vést – ale nevede, protože se z existenciálního ponoru stalo mírně obsesivní obhlížení světa a z dětsky laděné poetiky monotónní říkanka –, je nabíledni, že sebereflexe tomuto reflexivnímu básnění nepředchází, ale je jím zastoupena či nahrazena, udušena. „*Druhého ledna. Zvedáme se ze dna, / opodál leží bedna s šampaňským. / Co je to za rok, že v něm chybí jedna? / Co je to za svět? Jaká kampaň? S kým?*“ Mohli bychom hovořit o předstírané infantilitě nebo o sociálně orientované póze, o osobní zpovědi, jež je vykročením k všudypřítomnému metafyzickému přesahu, realizovanému třeba už jen užitím celé řady tradičních symbolů a řetězením protikladů světla a tmy, boha a ďábla atd. „*Satan smích dusí v kapesníku, / když u partie kulečnicku / hýká: chceš tágo, Bože? Na! // Kus měsíce se nebem loudá / a země pod ním jako hrouda / se řítí. Kým z nich vržená?*“ Pěkně se tu básní, jako i jinde a pořád, ale proč se tomu všemu zdráhá člověk uvěřit?

Protože autorova výpověď postrádá vnitřní napětí, protože dynamika básní spočívá pouze v monotónním řazení jednotlivých vjemů, obrázků a obrazů, protože aluze a citace, ať obsahové, eufonické, nebo rytmické, se míjejí účinem, neprovokují ani nepovznášejí, nepřinášejí svěbytné zpracování textu a jakoukoli jejich působivost zaručeně zahlší autorův deklamativní projev. A nadužívání obrazů a symbolů vede k jejich vyprázdnění. Radek Malý prostě není přesvědčivý. Jeho poslední sbírka neumožňuje hovořit o slabosti, opuštěnosti, bolesti, pokoře a naději, i když k tomu jednotlivé básně vybízejí, jelikož bolesti i naději byl jejich hluboký smysl zcizen způsobem vyjádření. Radek Malý si zvykl na to, že je básník, a své tvorbě implantoval jakousi nezřetelnou a lichou představu o vývoji a vývinu v umělecké i osobní rovině. A tak jeho básnění samovolně uplyvá a plyne bez střetu s realitou. Autorovi zřejmě uniká, že umění je nejen uměním paradoxu, ale samo o sobě je paradoxní. Tvorba se nevyvíjí lineárně, nesnáší vývoj, byť by byl zahalen do celé řady zdůvodněných vývojových souvislostí. Tvorba má ráda tajemství, mystéria, jejím obsahem je život a život je hrdinstvím v jakémkoli smyslu toho slova. A na heroismus slova i na autenticitu prožitku začal autor hřešit. I když to tak nevypadá, nevydává se, nemá smysl pro oběť.

Snad je citlivý, vnímavý, formálně přesný. Ale je především poučený. V tom spočívá jeho slabina. Nemuseli bychom to tak vnímat, kdyby za vším, co v poslední knize stojí, nebyla bezradnost. Slabina je slovo nadužívané, je součástí frází, ornamentem, floskulí. Bezradnost má svou váhu, to slovo zní i tvrdě, drsně, stejně jako hrdost. A tak je to i s poezií Radka Malého: formou, ornamentem, floskulí, v podstatě prostřednictvím repertoáru svého pečlivě

uspořádaného florilegia vydává počet z vlastní bezradnosti, nepůvodnosti a neosobitosti. Když v nějakém díle převáží poučenost nad upřímností, stává se prázdným ve smyslu předstírání díla. Obrazivý potenciál slábne, vrší se banality; spousty záměrných odkazů, literárních topoi, doslova výčty děl a jmen skrytých mezi řádky a citace rýmu a rytmu a slov, jednotlivých výrazů a obrátů tvoří zázemí tohoto básnění, až má čtenář pocit, že luští křížovku. Dívá jsem se na záložku knihy, kde jsou podle zvyku z kontextu vytržené citace z dřívějších kritických reflexí autorova díla v tisku. Až po chvíli jsem pochopil, že kniha nakonec jeden paradox přináší: všechna hodnocení se zcela logicky míjejí s tím, co *Všehomír* přináší. Jen jako příklad mohu uvést vyjádření Simony Martínkové-Raczkové: „*Je až fascinující, s jakou samozřejmostí básník sahá po pojmech a symbolech, které mnozí nemají ani odvahu brát do úst.*“ V tomto, současném, aktuálním kontextu vyznívá podobné hodnocení nanejvýš ironicky.

Mnohdy je ve *Všehomíru* těžké rozhodnout, zda čteme poezii pro děti a mládež, jak běžně označujeme intencionální tvorbu tohoto druhu, nebo jestli máme co do činění se záměrnou kamufláží, mám na mysli překrývání jednoho druhým za účelem matení. A zmatek je vždy vyjádřením chaosu a zastřením díla. Když jsem byl malý, z čítanek jsme se učili básničku od Františka Hrubína: „*Já jsem chlapec z Nuslí / kde to všechno bruslí / než bude čas k obědu / stokrát kolo objedu.*“ Ta čítanka mohla být zrovna tak bledě modrá a taky tam mohl být Jan Čárek. Proč to zmiňuji? Protože je báseň tak prostá a jednoduchá, že ji nelze podezírat z neupřímnosti. I kdyby byla napsána u hospodského stolu, je pravdivá. Pravdivost, ne pravda, tady vůbec nechci filosofovat, je základem umění, jeho věcnou

podstatou. Přesto: projevuje se smysly a míří k duši. Smysly lze oklamat, duši ne.

Může se stát, že některé básně ze zmiňovaného souboru budou recitovány nějakým dětským uměleckým sdružením, mnohé z nich nesou progresivní didaktický záměr, jiné dojmají svou malebností, jsou čtivé až vlezle. To však jistě nebylo smyslem vydání díla. Mohu se mýlit, ale bude za tím něco víc. Třeba touha oprostít se od těžkostí svého vlastního života a zároveň neschopnost zbavit se vyjadřovacího stereotypu. Úcta k dílu všech básníků, překladatelů a veršotepců. Není třeba měnit poetiku, ale je třeba nedělat si z poetiky záclonu, ochranu a obranný val. Všimněme si, že v současné Malého poezii není ani zbla ironie, sarkasmu, smyslu pro humor, smích, ani trpký úsměšek, pokud za ně nepovažujeme něco, co by se dalo nazvat žáčkovskou manýrou. Poezie *Všehomíru* je bezbarvá. Jestliže se v ní snaží autor vyjádřit dobro i zlo, musí jeho všehomír dobro a zlo vyjadřovat tak, jak to dítě i dospělý člověk dokáže přijmout a vnímat. Dábel i bůh jsou přítomni v každé chvíli všude a vždy. Jsou nám vlastní. Jen strach nás mate. V jedné básni, na konci, v poslední verši, jsem zahlédl věty: „*Strach být, strach být se. Strach být žít.*“ Floskule.

Nejhorší je strach z žití. Ten je skutečným propadem do nicoty. A o tom jsou všechny pohádky, které přestal Radek Malý umět číst, natož psát.

Igor Fic